

В. В. Джинджоян,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки та менеджменту туристичної діяльності,
ВНПЗ "Дніпровський гуманітарний університет"
ORCID ID: 0000-0003-0296-4092

DOI: 10.32702/2306-6806.2020.1.50

РЕАЛІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНИХ ПРОГРАМ У СФЕРІ ОСВІТИ, МЕДИЦИНИ, ПРИРОДООХОРОНИ

V. Dzhyndzhoian,
PhD in Economics, Associate Professor, Head of Department of Economics
and Management of Tourism, Dnipro University of the Humanities

IMPLEMENTATION OF TOURIST PROGRAMS IN EDUCATION, MEDICINE, NATURE PROTECTION

У статті здійснено аналіз особливостей реалізації туристичних програм у сфері освіти, медицини, природоохорони. Встановлено, що у світлі перетворень, що відбуваються в країні створення умов для дотримання умов сталого розвитку держави, підвищення рівня освіченості громадян, підтримки і зміцнення здоров'я людей є найважливішими завданнями керівників на всіх рівнях управління. Не останнє місце у цьому процесі займають сучасні туристичні програми екологічного, медичного та освітнього змісту.

Резюмовано, що освітній туризм є одним з перспективних напрямів для підтримки і розвитку економіки України. Даний вид туризму дає можливість підвищити кваліфікацію, отримати диплом або лінгвістичний сертифікат спільно з відпочинком, дозволяє долучитися до культури інших країн. Привабливими рисами освітнього туризму є стійкість, надійність, доступність, унікальність, інформативність.

Встановлено, що медичний туризм як новий напрям у туризмі також розвиває можливості охорони здоров'я країни і створює нові робочі місця. Медичний туризм протрактовано як цілеспрямованого отримання медичних послуг пацієнтом за межами його звичайного місця проживання з можливістю відвідати пам'ятки інших країн. Узагальнено, що медичний туризм ділиться на три групи: внутрішній, виїзний і в'їзний. Внутрішнім медичним туризмом прийнято називати переміщення громадян однієї країни між її регіонами для отримання медичних послуг. Виїзним медичним туризмом вважається імпорт медичних послуг, у тому випадку якщо пацієнт відправляється за кордон для задоволення власних медичних потреб. В'їзний медичний туризм — це експорт медичних послуг, тобто залучення іноземних пацієнтів для надання їм медичної допомоги.

Встановлено, що природоохоронний (екологічний) туризм має широкі перспективи розвитку і визнання в зв'язку з погіршенням стану навколишнього середовища. Резюмовано, що екотуризм (екологічний, зелений туризм) — це новий вид туризму, що швидко розвивається. На перше місце екотуризм ставить охорону природи і екологічну просвіта як туристів, так і місцевих жителів.

Підсумовано, що головним завданням екологічного туризму є вивчення дикої природи, підтримання екологічного балансу, перебування в природному середовищі без порушення її цілісності для відпочинку, рекреації, для проведення досліджень і спостережень. Виділено дві основні мети екологічного туризму. Перша мета — освітня. З цією метою проводиться вивчення різноманіття флори і фауни в їх природному середовищі, участь у різних екологічних, наукових, освітніх та волонтерських програмах. Друга мета — відпочинок, туризм, рекреація, спорт. В орієнтації на цю мету розробляються рекреаційні екотури в місця незайманої природи, відновлення душевних і фізичних сил людини.

The article analyzes the peculiarities of the implementation of tourism programs in the field of education, medicine and environmental protection. It has been established that in the light of the changes taking place in the country, creating the conditions to keep up with the terms of sustainable development of the state, improving the level of education of citizens, maintaining and promoting people's health are the most important objectives of leaders at all levels of government. Finally yet importantly, modern tourism programs of ecological, medical and educational contents play a significant role.

It is summarized that educational tourism is one of the perspective directions to support and develop the economy of Ukraine. This type of tourism enables to raise qualifications, get a diploma or a linguistic certificate in combination with a vacation and allows accustoming the culture of other countries. Attractive features of educational tourism are sustainability, reliability, accessibility, and uniqueness and information value.

It has been established that medical tourism, as a new direction in tourism, also develops the health care opportunities of the country and creates new working places. Medical tourism is interpreted as a purposeful receiving of medical services by a patient outside their usual place of residence with the opportunity to visit attractions in other countries. It is summarized that medical tourism is divided into three groups: inland, outbound and inbound. Inland medical tourism is regarded as the movement of citizens of one country between its regions to obtain medical services. Outbound medical tourism is considered an import of medical services if the patient goes abroad to meet their own medical needs. Inbound medical tourism is an export of medical services, that is, attracting foreign patients to provide them with medical care.

It has been defined that environmental (ecological) tourism has wide prospects of development and recognition in terms of the deterioration of the environment. It has been generalized that ecotourism (ecological, green tourism) is a new type of fast-growing tourism. Ecotourism puts nature conservation and environmental education at the forefront of tourists and locals alike.

It has given an account that the main task of ecotourism is to study wildlife, maintain ecological balance and stay in the natural environment without distorting its integrity for rest, recreation, research and observation. There are two main goals of ecological tourism defined. The first goal is educational. For this purpose, they conducted the study of the diversity of flora and fauna in their natural environment, participation in different ecological, scientific, educational and volunteer programs. The second goal is about rest, tourism, recreation and sports. In the orientation on this purpose, recreational eco-tours are developed into places of unspoiled nature, restoration of the mental and physical forces of a person.

*Ключові слова: туризм, види туризму, медичний туризм, освітній туризм, екологічний туризм.
Key words: tourism, types of tourism, medical tourism, educational tourism, ecological tourism.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аналіз тенденцій розвитку різних провідних світових держав показує, що одним з основних і найбільш перспективних напрямків переходу до інноваційного соціально орієнтованого типу економічного розвитку України є створення оптимальних умов для поліпшення якості життя наших громадян. Створенню таких умов буде сприяти як розвиток власної інфраструктури відпочинку і туризму в нашій країні, так і організація міжнародного туризму (в'їзного та виїзного), який в останні два десятиліття перетворився в масове явище. У нього залучаються мільйони людей, а разом з ними сотні тисячі підприємств, що займаються туристичною діяльністю, які існують за рахунок доходів від туризму.

У світлі перетворень, що відбуваються в країні створення умов для дотримання умов сталого розвитку держави, підвищення рівня освіченості громадян, підтримки і зміцнення здоров'я людей є найважливішими завданнями керівників на всіх рівнях управління. Не останнє місце у цьому процесі займають сучасні туристичні програми екологічного, медичного та освітнього змісту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій дав змогу встановити, що сучасні дослідники працюють над розробкою проблем організації медичного, освітнього та природоохоронного туризму на території нашої країни (О. Коваль [3], В. Малімов [4], Сазонець [6—8], С. Сардак [11], В. Смолій [12], Л. Устименко [13—15] та ін.). Водночас особливості реалізації туристичних програм у сфері освіти, медицини, природоохорони не знайшли відображення у сучасних дослідженнях.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз особливостей реалізації туристичних програм у сфері освіти, медицини, природоохорони.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Освітній туризм є одним з перспективних напрямів для підтримки і розвитку економіки України. Цей вид туризму дає можливість підвищити кваліфікацію, отримати диплом або лінгвістичний сертифікат спільно з відпочинком, дозволяє долучитися до культури інших країн. Привабливими рисами освітнього туризму є стійкість, надійність, доступність, унікальність, інформативність.

З кожним роком популярність подорожей з освітнім ухилом зростає. Освітній туризм приносить значний дохід у розвиток і підтримку економіки держав, забезпечує зайнятість місцевого населення, підтримує високий рівень освіти в країні.

Просування освітнього туризму на українському ринку дозволить регіонам брати участь у міжнародних програмах і проектах. Створення освітніх турів у регіонах України може сприяти розвитку дружніх відносин між країнами і формуванню довірчої співпраці в інших галузях економіки. Розвиток освітнього туризму позитивно вплине на якість життя місцевого населення, створення нових робочих місць у туристичній сфері, а також допоможе зменшити рівень безробіття в країні.

Україна має гарний потенціал для розвитку освітніх турів в регіонах. На території нашої держави розташовані об'єкти культурної та історичної спадщини, сконцентровані унікальні природні та рекреаційні ресурси. Детальний аналіз показав, що наявність природно-рек-

реаційних ресурсів в Україні позитивно вплине на розвиток освітнього туризму. Існування історичних і культурних пам'яток робить туристичні маршрути привабливішими для туристів, а наявність різних кліматичних зон дає можливість мандрівникові вибрати найбільш відповідний для нього клімат.

Натомість медичний туризм як новий напрям в туризмі також розвиває можливості охорони здоров'я країни і створює нові робочі місця. У жовтні 2013 року на конгресі Всесвітньої Організації Охорони здоров'я, професор Е. Келлі в своїй доповіді підняв проблему відсутності узгодженості між країнами в трактуванні поняття "медичний туризм". Однак об'єднує всі поняття те, що в медичному туризмі пацієнт подорожує з однієї країни в іншу для отримання необхідних медичних послуг [3].

У рамках статті будемо дотримуватися поняття медичного туризму як цілеспрямованого отримання медичних послуг пацієнтом за межами його звичайного місця проживання з можливістю відвідати пам'ятки інших країн [8].

У рамках цього визначення медичний туризм ділиться на три групи: внутрішній, виїзний і в'їзний. Внутрішнім медичним туризмом прийнято називати переміщення громадян однієї країни між її регіонами для отримання медичних послуг. Виїзним медичним туризмом вважається імпорт медичних послуг, у тому випадку якщо пацієнт відправляється за кордон для задоволення власних медичних потреб. В'їзний медичний туризм — це експорт медичних послуг, тобто залучення іноземних пацієнтів для надання їм медичної допомоги.

Ключовими факторами вибору країни для отримання медичних послуг, пацієнти виділяють:

- економічність — можливо, головний з усіх факторів. Особливо актуальний для громадян розвинених країн, наприклад, США і Великобританії, з дорогою приватною медициною, де витрати на деякі види операцій не компенсуються страховкою;

- доступність — необхідне лікування недоступне за місцем проживання пацієнта або не викликає його довіри, наприклад, охорона здоров'я країн, що розвиваються;

- можливість — найчастіше стосується черговості з тривалим терміном очікування, зокрема, в системі охорони здоров'я Великобританії або Канади;

- прийнятність — відноситься до виду послуг, які можуть бути можливими, доступними і економічними, але не прийнятними в будь-якій країні або середовищі за різним релігійним, політичним або іншим соціальним мотивами.

Додаткові фактори можуть складати можливість кращого лікування, застосування певних технологій, наявність фахівців, винятковий сервіс і персональну увагу до пацієнта за кордоном, ніж у власній країні.

Як свідчать дані Всесвітньої організації охорони здоров'я, число "медичних туристів" в світі зростає з року в рік [17]. Більш того, для ряду країн-експортерів медичних послуг медичний туризм є однією з прибуткових статей державного бюджету [9]. Однак, незважаючи на актуальність цього питання, в літературі представлено обмежені дані про роль і вплив медичного туризму. Розглядаючи його як соціальну практику в рамках структуралістського конструктивізму П. Бурдьє, на наш погляд, доречно виділити два напрямку у вивченні зазначеної проблематики [3]. З одного боку, медичний туризм є об'єктивним наслідком тих інституційних трансформацій, які відбуваються в розвитку соціуму, в тому числі, медицини, на сучасному етапі під впливом глобалізації та інформаційних технологій. З іншого, розглядаючи його як нову модель трудових відносин у сфері охорони здоров'я, необхідно зупинитися на аспектах його впливу на традиційні форми організації надання медичних послуг, а також на наслідки для здоров'я тих, хто є його споживачами.

Загалом можна виділити як позитивні, так і негативні чинники. Аналізуючи вплив медичного туризму в позитивному аспекті, слід зазначити, передусім, економічний ефект як для споживачів медичних послуг, так і для економіки тих країн, які є їх ключовими постачальниками. Для країн-експортерів медичних послуг переваги розвитку медичного туризму пов'язані з підвищенням зайнятості населення, що особливо актуально для Латинської Америки, Азії, Індії, тому розвиток цієї практики активно підтримується на державному рівні.

Природоохоронний (екологічний) туризм має широкі перспективи розвитку і визнання в зв'язку з погіршенням стану навколишнього середовища. Екологія з кожним днем набуває все більшого значення. Екотуризм (екологічний, зелений туризм) — це новий вид туризму, що швидко розвивається. На перше місце екотуризм ставить охорону природи і екологічну просвіта як туристів, так і місцевих жителів. Глобалізація і стрімке зростання промисловості руйнує екологію. Величезне техногенне навантаження руйнує не тільки природу, але також негативно впливає на збереження унікальної культури місцевого населення.

Важливе місце в ідеології "зеленого" туризму займає екологічна освіта туристів і місцевого населення, створення економічної зацікавленості країн і регіонів в збереженні довкілля. Україна сьогодні формує конкретні плани сталого розвитку туризму і важливу роль у цих планах займає екологічний туризм.

Вперше термін "екотуризм" з'явився за кордоном в вісімдесятих роках двадцятого століття. Міжнародні організації пропонують кілька визначень цього терміна, наприклад, Всесвітній фонд дикої природи (World Wide Fund for Nature) — "Екотуризм — туризм, що включає подорожі в місця з відносно незайманою природою, з метою отримати уявлення про природні і культурно-етнографічні особливості даної місцевості, яка не порушує водночас цілісності екосистем і створює такі економічні умови, при яких охорона природи і природних ресурсів стає вигідною для місцевого населення".

За оцінками Всесвітньої туристської організації, екологічний туризм входить в п'ять основних стратегічних напрямків розвитку туризму до 2020 року. Екологічний туризм об'єднує широкий спектр видів туризму, заснованих на використанні природних ресурсів. Екотуризм успішно розвивається у багатьох країнах світу і приносить значні доходи і популярність регіонах. Сьогодні, коли спостерігається погіршення екологічної ситуації в багатьох туристичних зонах світу через значну концентрацію туристів, посилюється зацікавленість екологічним туризмом.

Головним завданням екологічного туризму є вивчення дикої природи, підтримання екологічного балансу, перебування в природному середовищі без порушення її цілісності для відпочинку, рекреації, для проведення досліджень і спостережень. Можна виділити дві основні мети екологічного туризму. Перша мета — освітня. З цією метою проводиться вивчення різноманіття флори і фауни в їх природному середовищі, участь в різних екологічних, наукових, освітніх та волонтерських програмах. Друга мета — відпочинок, туризм, рекреація, спорт. В орієнтації на цю мету розробляються рекреаційні екотури в місця незайманої природи, відновлення душевних і фізичних сил людини.

Екологічний туризм входить у державну концепцію сталого розвитку внутрішнього туризму країни. Слід зазначити, що найбільш стійкий розвиток екологічного туризму забезпечується його функціонуванням на рекреаційних територіях національних природних парків, біосферних заповідників, регіональних ландшафтних парків, ландшафтних заказників, а також у зелених, "буферних" зонах великих урбанізаційних утворень.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки, зазначимо, що аналіз сучасних досліджень у сфері розвитку медичного, освітньо-

го та природоохоронного туризму вказують на низький рівень використання природного та історико-культурного потенціалу України в туристичній діяльності. В результаті чого, не використовуються резерви щодо отримання валютних надходжень від туристичної діяльності; збільшення податкових надходжень до бюджету країни; щодо забезпечення зайнятості населення; зміцнення соціального захисту населення.

Подальший розвиток окреслених видів туризму та туристичних програм туризму в Україні дозволить диверсифікувати економіку, створюючи галузі, що обслуговують сферу туризму. Зростом зайнятості в сфері туризму виростуть доходи населення і підвищиться рівень добробуту нації.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо у висвітленні особливостей внутрішньокорпоративних соціальних програм туристичних підприємств.

Література:

1. Джинджоян В.В. Влияние уровня использования IT на развитие туризма и гостеприимства [Електронний ресурс] / В.В. Джинджоян, В.В. Волок // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. — 2019. — № 1(18). Режим доступу: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/18_2019/53.pdf
2. Закон України "Про туризм" (324/95ВР). Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — 1995. — № 31. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (14.11.2019 р.).
3. Коваль О. Медичний туризм: відпочинок чи лікування? / Новітні аспекти [Електронний ресурс]. URL: <http://tourinform.org.ua/medychnyj-turyzm-vidpochynok-chy-likuvannya-novitniaspekty-2>
4. Малімон В.С. Формування та розвиток регіональних ринків медичного туризму в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.05 "Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка". Луцьк, 2013. 20 с.
5. Пуригіна О.Г. Маркетинг: навч. посіб. / О.Г. Пуригіна, С.Е. Сардак, В.В. Джинджоян. — Дніпропетровськ: Інновація, 2010. — 241 с.
6. Сазонєць І.А., Гессен А.Є. Соціальні програми підприємства та вдосконалення системи послуг. Ефективна економіка [Електронний ресурс]. — 2014. — № 2. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3751>
7. Сазонєць І.А. Концептуальні основи державного регулювання розвитку рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — № 6. — С. 5—8.
8. Сазонєць І.А. Оціночні параметри якості рекреаційної діяльності санаторно-курортних підприємств. Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — № 7. — С. 15—18.
9. Сазонєць І.А., Гессен А.Є. Теоретичні та практичні підходи до формування державних і корпоративних соціальних програм. Стратегія і тактика державного управління: зб. наук. праць. — Рівне: НУВГП, 2018. — № 1—2. — С. 111—119.
10. Сазонєць І.А., Тадеєва Н.В. Система інституційного забезпечення національної моделі соціального партнерства. Вісник НУВГП. Економіка: зб. наук. праць. — Рівне: НУВГП, 2016. — Вип. 2 (74). — С. 264—272.
11. Сардак С.Е. Маркетинг: навч. посіб. / С.Е. Сардак, В.В. Джинджоян. — Дніпро: ДГУ, 2018. — 242 с.
12. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух. — К.: Слово, 2006. — 327 с.
13. Устименко Л.М. Історико-суспільні аспекти спеціалізованого туризму. Питання культурології. Зб. наук. праць. Вип. 29. — 2013. — С. 138—146.
14. Устименко Л.М. Основи туризмознавства: навч. посібник. 4-те вид., розширене. — К.: Альтерпрес, 2015. — 400 с.

15. Устименко Л.М. Історія туризму: навч. посібник. 4-те видання / Л.М. Устименко, І.Ю. Афанасьєв К.: Альтерпрес, 2017. — 372 с.

16. Sardak S., Dzhyndzhoian V. and Samoilenko A. (2016), "Global innovations in tourism", *Innovative Marketing*, vol. 3, issue, 12, pp. 45—50.

17. Ukraine's Medical Tourism Boom. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.medicare-4u.com/ru/news/makeover-or-internal-overhaul-ukrainesmedical-tourism-boom.html>

References:

1. Dzhyndzhoian, V. and Volok, V. (2019), "The impact of the level of use of IT on the development of tourism and hospitality" *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, [Online], vol. 1(18), available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/18_2019/53.pdf (Accessed 12 Nov 2019).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), *The Law of Ukraine "About tourism"*, available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80> (Accessed 14 Nov 2019).
3. Koval, O. (2014), "Medical tourism: rest or treatment?", *Novitni aspekty*, [Online], available at: <http://tourinform.org.ua/medychnyj-turyzm-vidpochynok-chy-likuvannya-novitniaspekty-2> (Accessed 10 Aug 2019).
4. Malimon, V. S. (2013), "Formation and development of regional medical tourism markets in Ukraine", Ph.D. Thesis, *Productive Forces Development and Regional Economy*, Lutsk, Ukraine.
5. Puryhina, O. Sardak, S. and Dzhyndzhoian, V. (2010), "Marketynh" [Marketing], *Innovation, Dnepropetrovsk, Ukraine*.
6. Sazonets, I. and Hessen, A. (2014), "Enterprise social programs and service improvement", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3751> (Accessed 5 Nov 2019).
7. Sazonets, I. (2017), "Conceptual bases of state regulation of development of recreational activity of sanatorium and resort enterprises", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 6, pp. 5—8.
8. Sazonets, I. (2017), "Estimated parameters of quality of recreational activity of sanatorium and resort enterprises", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 7, pp. 15—18.
9. Sazonets, I. and Hessen, A. (2018), "Theoretical and practical approaches to the formation of state and corporate social programs", *Stratehiia i taktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 1—2, pp. 111—119.
10. Sazonets, I. and Tadeeva, N. (2016), "System of institutional support of the national model of social partnership", *Visnyk NUVHP. Ekonomika*, vol. 2 (74), pp. 264—272.
11. Sardak, S. and Dzhyndzhoian, V. (2018), "Marketynh" [Marketing], *Innovation, Dnipro, Ukraine*.
12. Smolii, V. Fedorchenko, K. and Tsybukh, V. (2006), "Entsyklopedychnyi slovnyk-dovidnyk z turyzmu" [Encyclopedic Dictionary of Tourism Guide], Kyiv, Ukraine.
13. Ustymenko, L. (2013), "Historical and social aspects of specialized tourism", *Pytannia kulturolohii*, vol. 29, pp. 138—146.
14. Ustymenko, L. (2015), "Osnovy turyzmoznavstva" [Fundamentals of Tourism Studies], 4rd ed, Alterpress, Kyiv, Ukraine.
15. Ustymenko, L. and Afanasyev, K. (2017), "Istoriia turyzmu" [History of Tourism], 4rd ed, Alterpres, Kyiv, Ukraine.
16. Sardak, S. Dzhyndzhoian, V. and Samoilenko, A. (2016), "Global innovations in tourism", *Innovative Marketing*, vol. 3, issue, 12, pp. 45—50.
17. Ukrainian Association of Medical Tourism (2015), "News", [Online], available at: <http://uamt.org.ua/UA/deyatelnost-uk/novini.html> (Accessed 12 Aug 2019).

Стаття надійшла до редакції 12.12.2019 р.